

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“СУЧАСНІ ТЕОРІЇ КОНФЛІКТОЛОГІЇ”
(для магістрів)**

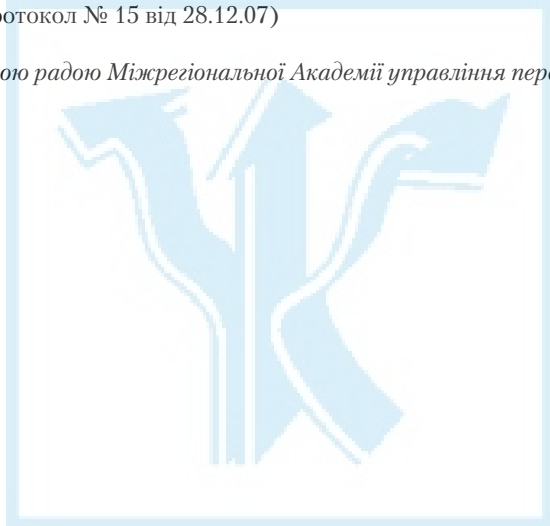
МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

Підготовлено професором кафедри соціальної психології та соціальної педагогіки *О. Р. Охременко*

Затверджено на засіданні кафедри соціальної психології та соціальної педагогіки (протокол № 15 від 28.12.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Охременко О. Р. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Сучасні теорії конфліктології” (для магістрів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2008. — 47 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, тематичний план, зміст самостійної роботи з дисципліни “Сучасні теорії конфліктології”, методичні рекомендації щодо оформлення літератури, методичні рекомендації щодо семінарських і практичних занять і контрольної роботи, теми контрольних робіт, самостійна наукова робота.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2008
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студентів традиційно поділяється на аудиторну самостійну роботу, що забезпечує підготовку до поточних аудиторних занять, та позааудиторну (кваліфікаційну) роботу, яка включає практичне застосування отриманих знань, умінь і навичок.

Усі види самостійних робіт, починаючи з контрольних робіт, доповідей, рефератів і закінчуючи складнішими видами — есе, огляд, наукова стаття, є однією з форм звітності і контролю знань студентів. Це творче осмислення відповідної наукової думки, літератури, засіб вивчення навчальних дисциплін, підвищення теоретичного і методичного рівня професійних знань.

Самостійна робота студентів — спланована, пізнавальна, організаційно і методично спрямована особистісна діяльність без прямої допомоги викладача. Певні елементи самостійної роботи студентів є і на поточних заняттях і в позааудиторний час. Таку роботу педагог ретельно планує методично і організаційно. Для реалізації цього підходу розроблено навчально-методичний пакет із самостійної роботи дисципліни “Сучасні теорії конфліктології” для спеціальності “Соціологія”, який містить визначений об’єм аудиторної й позааудиторної самостійної роботи.

На лекціях, семінарських, практичних заняттях і індивідуальних консультаціях формулюються завдання для самостійного опрацювання, проводиться інструктаж щодо їх виконання.

Контроль та коректування результатів самостійного вивчення матеріалу здійснюється при виконанні тестових завдань — на семінарських заняттях, під час перевірки контрольних та самостійних наукових робіт і складання іспитів.

МАУП

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“СУЧАСНІ ТЕОРІЇ КОНФЛІКТОЛОГІЇ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Основні положення сучасної конфліктології
1	Формування і розвиток теорій конфлікту
2	Поняття і основні характеристики конфлікту
	Змістовий модуль II. Сучасні моделі конфліктів
3	Динаміка конфлікту
4	Управління конфліктами
	Змістовий модуль III. Типологія конфліктів за взаємодіючими сторонами
5	Міжособистісні конфлікти
6	Внутрішньогрупові конфлікти
7	Основні види міжгрупових конфліктів
	Змістовий модуль IV. Типологія конфліктів за сферами життєдіяльності
8	Соціально-психологічні конфлікти
9	Сімейні конфлікти
Разом годин: 108	

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
з дисципліни
“СУЧАСНІ ТЕОРІЇ КОНФЛІКТОЛОГІЇ”

Опрацювання матеріалу лекцій

Змістовий модуль I. Основні положення сучасної конфліктології

Тема 1. Формування і розвиток теорій конфлікту

Завдання для самостійної роботи студентів: вписати визначення основних понять, використаних у лекційному матеріалі.

Форма звітності: словник визначень, який спрямований на розширення знань лекційного матеріалу; надбання практичних навичок глумачення понять предметної області.

Із лекційних матеріалів курсу потрібно виділити 60 – 100 основних понять і навести їх визначення, які можна сформулювати самостійно або навести зі словників чи енциклопедій. У разі запозичення визначення, слід вказати джерело.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Концепція соціал-дарвінізму належить:
 - а) психоаналітичного напрямку (З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм) ;
 - б) соціотропного напрямку (У. Мак-Дугалл, С. Сигеле та ін.);
 - в) класичних теорій конфліктології.
2. Біосоціальна причина конфліктів запропонована в межах:
 - а) фрустраційно-агресивної гіпотези;
 - б) психоаналітичного напрямку;
 - в) соціотропного напрямку.
3. Відомим представником поведінкового напрямку є:
 - а) Л. Берковіц;
 - б) Д. Моренно;
 - в) А. Бандура.
4. Вставте пропущене ім'я автора. Якщо розглядав вирішення конфліктів як чинник інтеграції і стабільності соціальних систем, то Дарендорф пропонував зробити переворот в мисленні соціологів: остаточно відмовитися від позитивістської методології.
 - а) Л. Козер;
 - б) А. Бандура;
 - в) С. Сигеле.
5. Автор припущення: *економічна організація, особливо власність, визначає організацію решти всього суспільства*:
 - а) А. Козер;
 - б) Б. А. Бандура;
 - в) В. К. Маркс.
6. Автор припущення: *Чим менше здатність панівних класів виявляти свою колективну солідарність, тим більша ймовірність, що пригноблені групи вступатимуть у конфлікт спільно*:
 - а) Л. Козер;
 - б) А. Бандура;
 - в) К. Маркс.

7. Термін “соціологія конфлікту” вперше ввів:
 - а) Г. Зіммель;
 - б) Л. Козер;
 - в) А. Бандура.
8. Причину конфліктів особистості з оточенням вбачав у спробах індивіда звільнитися від відчуття неповноцінності:
 - а) Дж. Мід;
 - б) Т. Шибутані;
 - в) А. Адлер.
9. Гіпотезу про те, що головною причиною соціальних конфліктів є агресія, запропонував:
 - а) К. Лоренцом;
 - б) Н. Тінбергеном;
 - в) К. Левін.
10. Аналіз узгодженості між системою атитюдів індивіда і його знаннями про поведінку значущих інших здійснено:
 - а) Ф. Хайдером;
 - б) Т. Шибутані;
 - в) А. Басе.

Тема 2. Поняття і основні характеристики конфлікту

Завдання для самостійної роботи студентів: скласти резюме за статтею *Анцупова А. Я. Системная концепция конфликтов // Мир психологии. — 2005. — № 2. — С.24–35.*

Резюме — короткий підсумок прочитаного, який містить його оцінку. Резюме характеризує основні висновки тексту. Вибір мовних засобів для резюме-висновків підпорядкований основному завданню згортання інформації: мінімум мовних засобів — максимум інформації. Зазвичай це три короткі позиції, що розкривають, на думку студента, сутність роботи.

Питання для самоконтролю

1. Під функцією конфлікту розуміють:
 - а) роль, яку виконує конфлікт щодо суспільства і його різних структурних утворень: індивідів, соціальних груп, організацій;
 - б) суб'єктивну оцінку поведінки партнера як неприпустиму;
 - в) природне зіткнення інтересів людей у процесі їхньої життєдіяльності.

2. Чинниками виникнення конфліктів є:
 - а) соціальні суперечності; несправедливий розподіл значущих для нормальної життєдіяльності людей матеріальних і духовних благ;
 - б) соціальні, політичні, економічні, ідеологічні;
 - в) організаційно-управлінські, соціально-психологічні, особистісні.
3. Конфліктологія спрямована на:
 - а) утворення безконфліктного світу;
 - б) поведіння під час конфлікту;
 - в) витіснення конфлікту у сферу несвідомого.
4. Конфліктологія — це:
 - а) галузь наукового знання про природу, причини, види і динаміку конфліктів, методи їх попередження і способи їх вирішення;
 - б) ситуація, за якої виникає конфлікт, об'єктивно існуюча або сприймана як така проблема, суперечність, заради вирішення якої сторони і вступають у конфлікт;
 - в) конкретна причина, мотивація, рушійна сила конфлікту. Це матеріальна (ресурс), духовна (ідея, норма, принцип і т. ін.) або соціальна (влада) цінність, до володіння або користування якої прагнуть обидва опоненти. Умовою конфлікту є домагання однієї зі сторін на неподільність об'єкта, володіння ним.
5. Предмет конфлікту — це:
 - а) галузь наукового знання про природу, причини, види і динаміку конфліктів, методи їх попередження і способи їх вирішення;
 - б) те, через що виникає конфлікт, об'єктивно існуюча або сприймана як така проблема, суперечність, заради вирішення якої сторони і вступають у конфлікт;
 - в) конкретна причина, мотивація, рушійна сила конфлікту. Це матеріальна (ресурс), духовна (ідея, норма, принцип і т. ін.) або соціальна (влада) цінність, до володіння або користування якої прагнуть обидва опоненти. Умовою конфлікту є домагання однієї зі сторін на неподільність об'єкта, володіння ним.

6. Об'єкт конфлікту — це:
- галузь наукового знання про природу, причини, види і динаміку конфліктів, методи їх попередження і способи їх вирішення;
 - те, через що виникає конфлікт, об'єктивно існуюча або сприймана як така проблема, суперечність, заради вирішення якої сторони і вступають у конфлікт;
 - конкретна причина, мотивація, рушійна сила конфлікту. Це матеріальна (ресурс), духовна (ідея, норма, принцип і так далі) або соціальна (влада) цінність, до володіння або користування якої прагнуть обидва опоненти. Умовою конфлікту є домагання однієї зі сторін на неподільність об'єкта, володіння ним.

Змістовий модуль II. Сучасні моделі конфліктів

Тема 3. Динаміка конфлікту

Завдання для самостійної роботи студентів: запропонувати графічну схему динамічної моделі конфлікту за К. Томасом.

Тестові завдання для самоконтролю

- Якщо у конфліктній ситуації беруть участь більше ніж дві сторони, конфлікт називається:
 - простим;
 - багатобічним;
 - множинним.
- Ролі тих, хто явно або неявно підтримує учасників конфлікту класифікують як:
 - прямих і активних учасників;
 - непрямих і допоміжних учасників;
 - ініціатор і жертва.
- Динамічні характеристики — це:
 - певна сукупність прав та обов'язків;
 - усі зміни, що відбуваються у конфлікті, усі особливості розвитку даного процесу;
 - позиція, займана однією із сторін стосовно протимежної сторони.
- Психологічні сигнали конфлікту:
 - дискомфорт, непорозуміння, напруга, криза;

- б) передконфліктна стадія, інцидент, ескалація конфлікту, збалансована протидія, завершення конфлікту, постконфліктна стадія;
 - в) усі зміни, що відбуваються в конфлікті, усі особливості розвитку даного процесу.
5. Однією з форм редукції конфлікту є:
- а) спрощення елементів конфліктної ситуації, редукція від складного до простого, відсутність аналізу;
 - б) незгода (розбіжність думок); спірна ситуація (ідейне протиборство); напруженість (насторожене очікування недружніх дій); ворожість (неприятність);
 - в) суперництво (конкуренція за визначеними правилами); агресивність (окремі ворожі дії); насильство (обмежена сфера крайнього протиборства); війна (необмежений спектр живаних засобів боротьби).
6. Ескалація конфлікту — це:
- а) розвиток конфлікту, що прогресує в часі; загострення протиборства, при якому подальші руйнівні дії опонентів значно інтенсивніші ніж попередні;
 - б) незгода (розбіжність думок); спірна ситуація (ідейне протиборство); напруженість (насторожене очікування недружніх дій); ворожість (неприятність);
 - в) суперництво (конкуренція за визначеними правилами); агресивність (окремі ворожі дії); насильство (обмежена сфера крайнього протиборства); війна (необмежений спектр живаних засобів боротьби).
7. Підбурювач, провокатор — це:
- а) ініціатор конфлікту;
 - б) жертва;
 - в) непрямий учасник.
8. Посередник, медіатор, суддя — це:
- а) ініціатор конфлікту;
 - б) жертва;
 - в) непрямий учасник конфлікту.

Тема 4. Управління конфліктами

Завдання для самостійної роботи студентів: повторити матеріал лекції та уважно прочитати статті *Батуліна І. Ю.* Формы работы

с конфликтами и методы их решения // Управління конкуренто-спроможністю в умовах глобалізації. — 2003. — Вип.10. — С. 168–172; Ванеева А. Н. Конфликты в библиотеке: предупреждение и разрешение. — СПб: Профессия, 2001. — 128 с.

- виділіть техніки розв'язання конфліктів, запропоновані авторами;
- уважно проаналізуйте, як ці питання подані обома авторами;
- знайдіть 1–2 джерела із запропонованої теми в бібліотеці МАУП;
- опануйте термінологію, за потреби випишіть незнайомі терміни у словник;
- формулюйте власне відношення до обговорюваних питань, пам'ятайте, що оцінюються уміння їх обґрунтовувати (тобто знання, уміння і навички в галузі соціальних наук).

Тестові завдання для самоконтролю

1. З метою аналізу конфліктів розрізняють кілька психологічних полів, в яких відбуваються конфліктні зіткнення, а саме:
 - а) поле психіки окремої особистості; поле взаємодії психік двох осіб; поле взаємодії психік більше ніж двох осіб, об'єднаних у групу, прошарок, суспільство;
 - б) побутові; сімейні; трудові; військові; навчально-педагогічні та ін.;
 - в) ресурсні; статусний — ролеві; соціокультурні; ідеологічні та ін.
2. За спрямованістю дій і розподілом повноважень виокремлюють:
 - а) конфлікти “по вертикалі” і конфлікти “по горизонталі”;
 - б) побутові; сімейні; трудові; військові; учбово-педагогічні і інші;
 - в) ресурсні; статусний — ролеві; соціокультурні; ідеологічні і ін.
3. Специфіка внутрішньоособистісного конфлікту полягає:
 - а) у виникненні групових взаємин у середовищі (конфлікти між особистістю і групою);
 - б) у зіткненні суперечностей між особами;
 - в) у відсутності суб'єктів конфліктного протистояння у вигляді окремих осіб або груп.

4. За К. Томасом і Р. Килменна розрізняють такі стилі поведінки в конфлікті:
 - а) ухилення, пристосування, конфронтація, співпраця, компроміс;
 - б) інцидент, ескалація конфлікту, збалансована протидія, завершення конфлікту;
 - в) суперництво (конкуренція за визначеними правилами); агресивність (окремі ворожі дії); насильство (обмежена сфера крайнього протистояння); війна (необмежений спектр вживаних засобів боротьби).
5. Ухилення – це:
 - а) стратегія поведінки в конфлікті, що характеризується прагненням отримати перемогу над суперником;
 - б) індивідуальна або групова поведінка, спрямована на нанесення фізичного або психологічного збитку іншій людині або соціальній групі;
 - в) пасивність не співпраця, що характеризується відсутністю бажання як піти назустріч опонентові, так і захищати власні інтереси.

Змістовний модуль III. Типологія конфліктів за взаємодіючими сторонами

Тема 5. Міжособистісні конфлікти

Завдання для самостійної роботи студентів: повторити матеріал з курсу “соціальна психологія” (Майерс Д. Социальная психология. – СПб.: Питер, 1999. – 688 с. – Ч. IV. Социальные отношения) на новому, більш високому рівні. Виписати у чому полягає суб’єктивність оцінювання міжособистісних стосунків за Д. Майерсом.

Важливою формою повторення є систематизація знань студентів, яка проводиться після вивчення тем і розділів курсу, при цьому матеріал повторюється на вищому рівні, під новим кутом зору. Завдання повторення:

- запобігання прогалинам у знаннях студентів;
- активізація знань, необхідних для вивчення нового матеріалу;
- розвиток пам’яті і мислення;
- формування узагальнених знань;

- встановлення співвідношення між подібними поняттями, поглиблене вивчення положень, понять із споріднених навчальних курсів;
- систематизація соціальних явищ.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Конфлікти між особистістю і групою:
 - а) виникають у середовищі групових взаємин;
 - б) виникають як зіткнення суперечностей між особами;
 - в) характеризуються відсутністю суб'єктів конфліктного протистояння у вигляді окремих осіб або груп.
2. Міжособистісні конфлікти — це:
 - а) конфлікти між особистістю і групою;
 - б) зіткнення суперечностей між особами;
 - в) відсутність суб'єктів конфліктного протистояння у вигляді окремих осіб або груп.
2. Змістом рольових конфліктів є:
 - а) неможливість реалізації внутрішньої необхідності свого життя (мотивів, прагнень, цінностей і т. ін.);
 - б) зіткнення несумісних ролевих принципів поведінки;
 - в) зіткнення несумісних думок про одне й те саме явище.
3. Змістом когнітивних конфліктів є:
 - а) неможливість реалізації внутрішньої необхідності свого життя (мотивів, прагнень, цінностей і т. ін.);
 - б) зіткнення несумісних ролевих принципів поведінки;
 - в) зіткнення несумісних думок про одне й те саме явище.
4. Змістом мотиваційних конфліктів є:
 - а) неможливість реалізації внутрішньої необхідності свого життя (мотивів, прагнень, цінностей і т. ін.);
 - б) зіткнення несумісних ролевих принципів поведінки;
 - в) зіткнення несумісних думок про одне й те саме явище.
5. Адекватному сприйняттю однією людиною іншої заважають:
 - а) стереотипи, існуючі установки, непорозуміння; міжособистісна несумісність;
 - б) зіткнення несумісних ролевих принципів поведінки;
 - в) зіткнення несумісних думок про одне й те саме явище.

Тема 6. Внутрішньогрупові конфлікти

Завдання для самостійної роботи студентів: зробити фрагментування цієї теми з підручника *Конфліктологія*/ Под ред. А. С. Кармина. — СПб.: Лань, 1999. — 448 с.

Фрагментування — спосіб згортання первинного тексту, при якому в первинному тексті вирізняються інформаційні блоки (фрагменти), пов'язані із завданням або проблемою. Якщо реферат і конспект визначаються темою тексту і відображають її, то фрагменти не зв'язані з темою тексту і відбивають зовнішню для нього проблему. Фрагментування необхідне для підготовки доповідей, статей, рефератів, коли з безлічі різноманітних джерел треба виокремити інформацію, що відповідає поставленій проблемі.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Суперництво — це:
 - а) стратегія поведінки в конфлікті, що характеризується прагненням отримати перемогу над суперником;
 - б) індивідуальна або групова поведінка, спрямована на нанесення фізичного або психологічного збитку іншій людині або соціальній групі;
 - в) пасивна неспівпраця, що характеризується відсутністю бажання як піти назустріч опонентові, так і захищати власні інтереси.
2. Агресія — це:
 - а) стратегія поведінки в конфлікті, що характеризується прагненням отримати перемогу над суперником;
 - б) індивідуальна або групова поведінка, спрямована на нанесення фізичного або психологічного збитку іншій людині або соціальній групі;
 - в) пасивна неспівпраця, що характеризується відсутністю бажання як піти назустріч опонентові, так і захищати власні інтереси.
3. Пристосування — це:
 - а) форма пасивної співпраці, що характеризується бажанням пом'якшити конфліктну взаємодію, зберегти гармонію стосунків за допомогою згоди;
 - б) стратегія поведінки в конфлікті, що характеризується прагненням протидіяти сторін спільними зусиллями розв'язати проблему що виникла;

- в) пасивна неспівпраця, що характеризується відсутністю бажання як піти назустріч опонентові, так і захищати власні інтереси.
4. Співпраця — це:
- а) форма пасивної співпраці, що характеризується бажанням пом'якшити конфліктну взаємодію, зберегти гармонію стосунків за допомогою згоди;
 - б) стратегія поведінки в конфлікті, що характеризується прагненням протиборчих сторін спільними зусиллями розв'язати проблему що виникла;
 - в) пасивна неспівпраця, що характеризується відсутністю бажання як піти назустріч опонентові, так і захищати власні інтереси.
5. До тактик суперництва належить:
- а) тактика спокуси, тактика зваблення;
 - б) тактика переконливої аргументації;
 - в) позиційний торг.

Тема 7. Основні види міжгрупових конфліктів

Завдання для самостійної роботи: написати есе за статтями: Кіссе А. Новітні концепції етнічного конфлікту: Сутність і типологія // Політ. менеджмент. — 2005. — № 1. — С. 14–23; Мацієвський Ю. Етнічний конфлікт — вивчений феномен? // Політ. менеджмент. — 2006. — № 4. — С. 108–123.

Підготовка до написання есе. Звичайно питання і завдання, що ставляться під час написання есе, вимагають аналітичних відповідей, тобто пошуку пояснення: чому щось відбувається (з якої причини) і як це відбувається (процеси, механізми), причому відповідь вимагає не простого опису фактів або узагальнення того, що сказано іншими.

Факти поряд з наявними точками зору з певної проблеми мають велике значення. Проте усе це — лише частина вихідного матеріалу, яка не може бути відповіддю на самі поставлені питання.

Структура есе. Вступ містить короткий виклад розуміння студентом відповіді на поставлені питання. В **есе** треба визначити мету, дати короткі визначення ключових термінів, наприклад: “Під гендерними стосунками я розумію...” Однак треба звести до мінімуму число визначень з коротким їх викладом (досить однієї позиції).

Якщо в есе наведено дослідження й оцінки того, як вчені використовують ключові терміни для позначення різних понять або надають їм різні значення (наприклад, децентралізація), тоді необхідно відобразити ці моменти у вступі.

Основна частина містить аналіз і аргументацію поставлених питань, аргументи й позицію самого автора есе з цього питання. Для правильного її вирішення велике значення відіграють підзаголовки, на основі яких здійснюється структурування аргументації. Студенти мають обґрунтувати свої положення.

У межах розділу бажано обмежуватися розглядом однієї думки. Корисно застосовувати послідовну нумерацію. Матеріал має бути викладений у логічній послідовності, тобто кожен розділ повинен впливати з попереднього і передувати наступному.

Вимоги до фактичних даних та інших джерел. При написанні есе надзвичайно важливо те, як використовуються емпіричні дані й інші джерела. Дані, використовувані, в есе, є ілюстративним матеріалом, а не заключним актом, тобто вони підтверджують аргументи і міркування студента і свідчать про його вміння правильно їх застосовувати.

Заключна частина — стислий короткий виклад основних аргументів. Висновок може включати такий важливий елемент, як вказівки на взаємозв'язки з іншими проблемами. Наприклад: “Есе в основному присвячено гендерним відносинам, але повніший розгляд цієї проблеми має привести до вивчення” Також варто сформулювати кілька пропозицій, щоб пояснити, чому це було б корисно, і коротко проілюструвати, як це може бути зроблено.

Есе оцінюється:

- за здатністю сформулювати і довести свою позицію відносно визначених проблем;
- за критичною і незалежною оцінкою даних і точок зору інших авторів; здатність оцінити і встановити зв'язки між ключовими моментами будь-яких проблем і питань;
- за вміння диференціювати (що є більш важливим, а що менше);
- за використанням аналітичних підходів і моделей, їх співвідношення з емпіричним матеріалом.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Міжгрупові конфлікти — це:
 - а) конфлікти у полі психіки окремої особистості;
 - б) конфлікти у полі взаємодії психік більше як двох осіб об'єднаних у групи, прошарок суспільства, суспільство будь-якого високого рівня;
 - в) поле взаємодії психік двох осіб.
2. До тактик співпраці належить:
 - а) тактика спокуси, тактика зваблювання;
 - б) тактика переконливої аргументації;
 - в) позиційний торг.
3. Компроміс — це:
 - а) стратегія поведінки в конфлікті, що характеризується прагненням протиборчих сторін спільними зусиллями розв'язати проблему, що виникла;
 - б) стиль поведінки, що посідає проміжне місце і означає врегулювання розбіжностей на основі взаємних поступок, досягнення часткового задоволення особистих інтересів;
 - в) пасивна неспівпраця, що характеризується відсутністю бажання як піти назустріч опонентіві, так і захищати власні інтереси.
4. Якщо проблема не є істотною і значущою суб'єктові рекомендується обрати певний стиль:
 - а) співпраці;
 - б) конфронтації;
 - в) пристосування.
5. Переговори — це:
 - а) стратегія поведінки в конфлікті, що характеризується прагненням протиборчих сторін спільними зусиллями розв'язати проблему, що виникла;
 - б) процес пасивної неспівпраці, що характеризується відсутністю бажання як піти назустріч опонентіві, так і захищати власні інтереси;
 - в) процес, при якому партнери з різними точками зору, вимогами, очікуваннями приходять до укладення договору.

Змістовий модуль IV. Типологія конфліктів за сферами життєдіяльності

Тема 8. Соціально-психологічні конфлікти

Завдання для самостійної роботи: прочитати і вибрати вид анотації, яку ви бажаєте написати (довідкову, рекомендаційну, аналітичну), і зробити анотацію до запропонованої статті: *Мацієвський Ю.* Теоретичні аспекти аналізу суспільних конфліктів: множинність концептуальних підходів // *Людина і політика.* – 2004. – № 3. – С.115–129.

Анотація – коротка узагальнена характеристика друкованої праці (книги, статті). Це найкоротший виклад змісту первинного документа, що дає загальне уявлення про тему. Основне її призначення – рекомендувати роботу визначеній аудиторії або використати свої записи при виконанні роботи дослідницького, реферативного характеру. Анотація не потребує викладу змісту, у ній лише перелічуються питання поставлені у першоджерелі (зміст цих питань не розкривається). Анотація відповідає на питання про що йдеться мова у первинному тексті, дає уявлення тільки про головну тему і перелік питань першоджерела.

За своїм характером анотації можуть бути довідковими, рекомендаційними, аналітичними.

1. Довідка анотації не містить критичної оцінки.

Обов'язковими вимогами до довідкових анотацій є чіткість і простота викладу. Зразкова схема довідкової анотації така:

- короткі зведення, пов'язані зі змістом;
- дані про автора;
- особливості видання;
- читацька адреса (на кого видання розраховане).

Повноцінне довідкове анотування покликане звернути увагу читача на специфіку книги (статті), джерела і теоретичний рівень тексту, характер додатків.

2. Рекомендаційна анотація містить критичну оцінку.

У рекомендаційній анотації дається обґрунтування значущості джерела:

- вказівка, чому книга (стаття) корисна і цікава читачеві;
- що в праці має привернути увагу;
- що допоможе читачеві у підвищенні його кваліфікації, ознайомленні з новітніми досягненнями науки і техніки тощо

Зразкова схема рекомендаційної анотації:

- дані про автора (дають уявлення про спрямованість і, деякою мірою, про якість);
- зауваження, власне кажучи питання (з метою привернути увагу читача до джерела).

3. Аналітична анотація характеризує зміст документа за визначеною темою. Така анотація коротко характеризує тільки ті глави, параграфи і сторінки документа, що присвячені визначеній темі.

Обсяг анотацій можна довести від кількох слів до 10 – 15 рядків. Оскільки анотації гранично стислі не допускається цитування, не використовуються фрагменти оригіналу, основний зміст першоджерела передається “своїми словами”. Особливістю анотації є використання в ній оцінних кліше, однак текст анотації не стандартизований. Характерним для анотації є те, що вона має бути пов’язана з даними, включеними в бібліографічний опис, при цьому не повторювати їх.

Тестові завдання для самоконтролю

1. До жорсткого стилю в переговорах відносять:
 - а) конфронтацію;
 - б) ультимативну тактику;
 - в) суперництво.
2. Ультимативна тактика — це:
 - а) процес пасивної неспівпраці, що характеризується відсутністю бажання як піти назустріч опонентові, так і захищати власні інтереси;
 - б) врегулювання розбіжностей на основі взаємних поступок, досягнення часткового задоволення особистих інтересів;
 - в) опонентові категорично вказується, що йому належить зробити.
3. Тактика позиційного торгу у переговорах відповідає стратегії:
 - а) компромісу;
 - б) співпраці;
 - в) суперництва.
4. Ультимативна тактика у переговорах відповідає стратегії:
 - а) компромісу;
 - б) співпраці;
 - в) суперництва.
5. Тактика відкритої співпраці і аналітична тактика у переговорах відповідають стратегії:

- а) компромісу;
- б) співпраці;
- в) суперництва.

Теми 9. Сімейні конфлікти

Завдання для самостійної роботи: зробити огляд питань з теми “Гендерні стереотипи та їх роль у розвитку сімейних конфліктів”. Типова структура і характер змісту студентських оглядів.

Цільовим призначенням оглядів є:

- інформаційне забезпечення навчально-наукових цільових завдань;
- оцінювання найважливіших досягнень і тенденцій розвитку в певній галузі знання;
- характеристика розвитку окремих напрямів наукового знання.

Основу кожного огляду становить вступна і аналітична частини, а також висновки, після яких за потреби можуть бути наведені рекомендації.

У *вступі* обґрунтовується доцільність огляду; характеризується його тема і коло розглянутих питань; зазначається цільове призначення; визначається хронологічний період, охоплений оглядом; обґрунтовується вибір використаних джерел (за видами документів, їх змістом, повнотою охоплення тощо); пояснюються підходи до аналізу і синтезу інформації; іноді звертається увага на композиційні, стилістичні і термінологічні особливості.

В *основній частині* огляду — аналітичній — містяться зведення, що комплексно у взаємозв'язку і єдності характеризують досягнутий рівень, основні тенденції, напрями і перспективи розвитку цього питання. Коло питань, їх зміст визначається предметом огляду.

Змістом є узагальнені і систематизовані зведення, що досить повно і доказово характеризують стан питання, висвітлюються комплексні проблеми; аналізуються погляди вчених, розвиток нових наукових напрямів у соціальному знанні. Зміст огляду, його висновки і рекомендації мають слугувати обґрунтуванню цілей, викладених у вступі.

Висновок коротко відображає етапи розв'язання поставленої мети. У ньому наводяться кількісні і якісні оцінки результатів, характеризуються обрані методи вирішення завдань.

Список використаної літератури складається з переліку літературних джерел, що були використані в роботі і на які є посилання у тексті.

Складання списку наукових праць та огляду літератури. Результати досліджень із різних наук і сфер життєдіяльності відображені у різних видах наукових робіт. Найперше — у монографіях, наукових статтях, тезах, рефератах, дисертаціях, наукових доповідях та звітах.

Монографія — один з основних видів науково-літературних джерел, в якому найглибше і найпослідовніше викладаються результати наукових досліджень. Зазвичай, монографія публікується на матеріалах дисертаційних досліджень (кандидатських чи докторських) і розкриває істотні теоретичні положення, а також способи їх розв'язання.

Статті — це публікації, які висвітлюють питання, що вивчаються, погляди автора з конкретних проблем, результати дослідження. Студент може звертатися до статей, опублікованих у різних наукових збірниках або в спеціальних наукових журналах. До речі, специфіка наукових журнальних статей — у найоперативнішому інформуванні, розгляді проблем, які нині актуальні.

Тези — коротко сформульовані положення висновків, підсумків, рекомендацій за матеріалами дослідження з тих чи інших проблем. Обсяг їх невеликий — 2– 8 сторінок. Збірники тез здебільшого публікуються згідно з матеріалами конференцій, присвячених розгляду конкретних проблем дослідження.

Методичні рекомендації щодо оформлення літератури

Приклади оформлення літературного списку

Зразок оформлення списку літератури в алфавітному порядку:

1. *Алешкина Э. Н., Иванов Ю. А., В. Н. Чернышев.* История государства и права России: метод. рекомендации к курсу. — Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2001. — 384 с.
2. *Ашервуд, Б.* Азбука общения / Пер. с англ. И. Ю. Багровой и Р. З. Пановой; Науч. ред. Л. М. Инькова. — М.: Либерия, 1995. — 173 с.
3. *Бирюков П. Н.* Международное право: Учеб. пособие / П. Н. Бирюков — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Юрист, 2000. — 416 с.

4. *Борисов И. И.* Воронежский государственный университет вступает в XXI век: размышления о настоящем и будущем / И. И. Борисов. — Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2001. — 120 с.
5. *Вэнс Д.* Синий мир: Пер. с англ. / Д. Вэнс. — М.: ВЛАДОС, 2004. — 698 с.

При алфавітному способі прізвища авторів і заголовків (якщо автор не зазначений) розміщуються строго за алфавітом. В одному списку різні алфавіти не змішуються, іноземні джерела звичайно розміщують наприкінці переліку всіх матеріалів, надрукованих кирилицею.

Принцип розташування в алфавітному списку — “слово за словом”, тобто при збігу першої літери в алфавітному порядку джерела розташовуються за другою літерою. За наявності кількох робіт одного автора — за алфавітом заголовків, при авторах з однаковим прізвищем — за ідентифікуючими ознаками (ініціали, молодший, старший, батько, син — від старших до молодшого), за наявності кількох робіт автора, написаних ним у співавторстві з іншими, — за алфавітом прізвищ співавторів.

До списку літератури пред'являються

- відповідність темі курсової роботи і повнота відображення всіх аспектів її розгляду;
- розмаїтість видів видань: офіційні, нормативні, довідкові, навчальні, наукові, виробничо-практичні тощо;
- бібліографічні описи джерел розташовуються за абеткою на прізвище з ініціалами автора (авторів), або за назвою документа;
- бібліографічні описи джерел розташовуються спочатку кирилицею, потім англійською, німецькою та іншими мовами;
- посилання на літературу в тексті вказуються у квадратних дужках [1];
- нумерувати список літератури треба арабськими цифрами з крапкою.

Основні правила оформлення бібліографічного списку

Якщо **книга написана чотирма або більше авторами**, то після заголовку за косою рисою (/) вказують прізвище першого автора і додають “та ін.”:

Налог на имущество: комментарии и разъяснения / В. Р. Берник та ін. — М.; Екатеринбург: Аналитика-пресс: Финансы, 1997. — 80 с.

Із заголовка описуються **колективні монографії, збірники статей:**

Культурология: Учеб. пособие для студ. вузов / Под ред. А. И. Марковой. — 3-е изд. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 315 с.

Окремий том багатотомного видання

Фасмер М. Этимологический словарь английского языка: В 4 т. — М.: Просвещение, 1986. — Т. 1. — 831 с.

Статті із збірників, журналів та газет

Для опису статей із збірників, журналів та газет указуються такі дані:

- прізвище автора, ініціали;
- назва статті;
- джерело за двома косими рисками;
- місце, рік, номер або випуск, кількість сторінок, статті.

Збірник

Муратова Х. Х. Одежда народов Поволжья в XVIII веке: Сб. науч. тр. / Под общ. ред. М. Х. Ишмуратова // Народы Урало-Поволжья: история, культура, этничность: — Екатеринбург: Полиграф, 2004. — С. 151 — 157.

Журнал

Губенко О. В. Мультикультурні синтези як механізм соціально-історичної творчості в умовах України. Соціально-психологічні аспекти проблеми // Практ. психол. та соц. робота. — 2006. — № 10. — С. 73–78.

Якщо у статті два або більше авторів:

Кряжков В., Стариков Ю. Административные суды: какими им быть? // Рос. юстиция. — 2001. — № 1. — С. 18–20.

Газета

Шереметьевский Н. Банк сильнее и губернатора, и прокурора // Парламент. газ. — 2001. — 13 нояб.

В аналітичному опису статті з газети область кількісної характеристики (сторінка) вказується, якщо газета має більш як 8 сторінок.

Тези конференцій

Іванова О. В. Соціально-психологічні чинники професійного становлення працівників міліції / О. В. Іванова, Н. Ю. Ярема // Акт. пробл. соц., психол. та педагогіки: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність”. — К., 2006. — С. 345–351.

Стаття із зібрання творів

Локк Дж. Опыт веротерпимости: Собр. соч.: В 3 т. — М., 1985. — Т. 3. — С. 66 — 90.

Автореферати робіт

Галюк Т. Л. Специальные события в современной теории и практике ПР-деятельности: (факторы мотивации и организации): Автореф. дис. ... на соиск. учен. степ. д-ра филос. в обл. социол. / МКА; МАУП; Междунар. откр. ун-т. — К.: Рос. ун-т дружбы народов, 2005. — 23 с.

Нормативні акти

Российская Федерация. Законы. О государственной судебно-экспертной деятельности в Российской Федерации: принят Гос. Думой 31 мая 2001 г. № 73-ФЗ // Ведомости Федерального Собрания Российской Федерации. — 2001. — № 17. — Ст. 940. — С. 11 — 28.

Рецензії

Жилинский С. Э. Конкурентное право как научная дисциплина // Государство и право. — 2001. — № 1. — С. 104 — 106. — Рец. на кн.: Тотьев К. Ю.

Бібліографічний опис документа з Internet

1. *Цветков В. Я.* Компьютерная графика [Электронный ресурс]: рабочая программа / В. Я. Цветков. — Электрон. дан. и прогр.— М.: МИИГАиК, 2002. — 1 дискета. — Загл. с экрана.

2. *Бычкова Л. С.* Конструктивизм / Л. С. Бычкова [Электронный ресурс] // Культурология XX век. — Режим доступа: <http://www.philosophy.ru/edu/ref/enc/k.htm1>

Тестові завдання для самоконтролю

1. Чинники виникнення конфліктів поділяються на:
 - а) організаційно-управлінські;

- б) соціально-психологічні;
 - в) особистісні.
2. Аналіз узгодженості між системою атитюдів індивіда і його знаннями про поведінку значущих інших здійснено:
- а) А. Ф. Хайдером;
 - б) Б. Т. Шибутані;
 - в) В. А. Басе.
3. Форми редукції конфлікту:
- а) фільтрація інформації та інтерпретація відповідно до існуючих упереджень;
 - б) спрощення елементів конфліктної ситуації, редукція від складного до простого, відсутність аналізу;
 - в) форма суперництва (конкуренція за визначеними правилами).
4. З метою аналізу конфліктів вирізняють кілька психологічних полів, в яких відбуваються конфліктні зіткнення, а саме:
- а) поле психіки окремої особистості;
 - б) поле взаємодії психік двох осіб;
 - в) поле взаємодії психік більш як двох осіб, об'єднаних в групу, прошарок, суспільство.
5. Стиль поведінки займає проміжне місце і означає врегулювання розбіжностей на основі взаємних поступок, досягнення часткового задоволення своїх інтересів:
- а) компроміс;
 - б) співпраця;
 - в) пристосування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Семінарські заняття

У традиційній моделі викладання семінар орієнтований на засвоєння (найчастіше на переказ) інформації, отриманої на лекції або прочитаної у підручниках. У моделі трансформованої вищої освіти семінар стає самостійною й основною формою організації навчального процесу. Це пов'язано не тільки зі скороченням кількості лекцій, але й із самою специфікою соціального і гуманітарного знання, коли необхідно самостійне уважне вивчення інформації, а потім її про-

блемне обговорення в аудиторії: навчальний матеріал, проблемні та аналітичні документи тощо.

У процесі підготовки до семінару від студента вимагається ознайомитися з необхідними матеріалами самостійно. Характер, способи організації і проведення семінару обираються викладачем залежно від змісту і специфіки курсу.

Завданням семінару є розгляд найбільш важливих і складних питань курсу, а також перевірка засвоєння студентами матеріалу лекцій, підручників та інших навчальних матеріалів. Тим самим семінари сприяють підвищенню якості знань, засвоєнню навичок самостійної роботи, дають змогу викладачеві здійснювати поточний контроль за якістю навчального процесу. Завдання семінарського заняття покликані:

- закріплювати теоретичні знання, отримані в процесі прослуховування і запам'ятовування лекційного матеріалу;
- знайомити з навчальною і науковою літературою;
- розвивати здатність осмислення різноманітних питань і проблем курсу;
- формувати навички самостійної роботи з першоджерелами і довідковою літературою;
- набувати уміння вести діалог, дискусію, обґрунтовувати свої позиції, шанобливо ставитися до інших точок зору;
- формувати у студентів навички діалогічного і критичного мислення.

Підготовка до семінарського заняття починається з ознайомлення з планом семінару та навчальною програмою за цією темою. Навчальна програма дає змогу студентам найбільш якісно і правильно сформулювати короткий план відповіді, зорієнтуватися при підготовці питання та структурувати знання.

Необхідно також вивчити відповідні конспекти лекцій і розділи підручників, ознайомитися з додатковою літературою, рекомендованою до цього заняття. Пропонується до найбільш важливих питань теми складати конспекти відповідей. Конспектування додаткової літератури також сприяє засвоєнню навчального матеріалу.

Семінар 1. Становлення конфліктології як науки.

План семінарського заняття:

1. Соціологічні теорії конфліктів (К. Маркс, М. Вебер, Р. Зіммель, Р. Дарендорф, Л. Козер).

2. Становлення конфліктології як науки (Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, П. Лавров, Н. Михайлівський, М. Бакунін).

3. Конфлікт і конфліктна ситуація в сучасних теоріях (Т. Парсонс, Д. Морено, Л. Козер та ін.).

4. Основні психологічні підходи до розуміння і інтерпретації конфліктів (К. Левін, М. Дрейч, К. Хорні, Е. Берн, І. Р. Лінкольн).

Література: основна (1; 4); додаткова (6; 10).

Завдання для самостійної роботи: підготувати доповідь за одним з питань семінару.

Доповідь — вид самостійної роботи, що використовується у навчальних і позакласних заняттях, розширює пізнавальні інтереси, привчає практично мислити. До підготовки доповіді можуть залучатися кілька студентів, між якими розподіляються окремі питання, якщо Потрібно детальніше висвітити конкретні аспекти певного пункту.

Перший крок у підготовці доповіді — окреслити мету та завдання виступу, визначити коло питань за запропонованою темою. Другий крок — добір допоміжної інформації. Отриману інформацію слід організувати у певні категорії, надати їй чіткості, визначити та сформулювати основні положення проблеми. Доповідь структурують за такими вимогами:

- теоретична обґрунтованість;
- опертя на фактичний матеріал;
- наведення переконливих прикладів, власне бачення проблеми.

Наступний крок — написання плану доповіді. Будь-який план містить:

- вступ,
- основний текст (серцевина доповіді),
- висновки.

Вступ. Початок доповіді є визначальним і чітко та переконливо окреслює мету виступу, розкриває сутність теми. Першочерговим завданням доповідача на цьому етапі є привертання й утримання уваги аудиторії. Із самого початку доповіді потрібно висловлюватися чітко, логічно та змістовно, уникаючи зайвого. Відповідно, речення мають бути короткими й стосуватися виключно суті питань. Слід інтонаційно виділяти найважливіші місця і виражати своє ставлення до предмета мовлення.

Основний текст. В основній частині викладається сутність проблеми, наводяться докази, пояснення, міркування.

Слід пояснювати кожний аспект проблеми, добирати переконливі цифри, факти, цитати (при цьому кількість ілюстративного матеріалу не може бути надто великою, щоб не поглинути зміст доповіді). Треба логічно поєднувати частини доповіді. Усі питання висвітлюються збалансовано (при цьому не обов'язково кожному з них приділяти однакову кількість часу).

Надзвичайно важливо продумати, в яких місцях тексту потрібні своєрідні “ліричні” відступи, адже суцільний текст погано сприймається. При цьому не слід забувати, що вони обов'язково мають бути короткими і мати ілюстративне повідомлення.

Висновки повинні узгоджувати із вступом і відповідати загальному стилю доповіді.

Пам'ятка студентів:

- якщо вас представили аудиторії, подякуйте (наприклад, голові семінару);
- чітко назвіть тему вашої доповіді та проблему;
- стисло поясніть, як ви аналізуватимете проблему, на що, насамперед, звернете увагу;
- обмежте кількість аналізованих у доповіді питань.

Семінар 2. Поняття конфлікту в різних соціально-психологічних школах.

План семінарського заняття:

1. Об'єктивна ситуація суперечності як основа типології конфлікту (Л. Козер, Р. Снайдер).
2. Класифікація конфліктів за критеріями реальності (М. Дрейч).
3. Модель конфлікту К. Томаса.

Література: основна [1; 4; 6; 8; 18]; додаткова [23; 24; 29; 42]

Завдання для самостійної роботи: підготувати доповідь за одним із питань семінару.

Семінар 3. Динамічна модель конфлікту

План семінарського заняття:

1. Фази конфлікту. Їх загальна характеристика.
2. Психологія учасників конфлікту.
3. Латентна стадія конфлікту. Усвідомлення інтересів і перешкод.
4. Стратегії діяльності в конфліктних ситуаціях.

Завдання для самостійної роботи: підготувати доповідь за одним із питань семінару.

Література: основна [3;4; 7; 11]; додаткова [35; 39; 41]

Семінар 4. Природа подружніх конфліктів і їх класифікація, функції. (Проводиться у формі презентації.)

План семінарського заняття:

1. Потреби, інтереси, цінності та цілі подружнього життя.
2. Гендерний аспект вивчення сімейних конфліктів
3. Проблема взаємин між батьками і дітьми: конфлікт поколінь
4. Фактори стабільності сім'ї.

Література: основна [12; 22–24]; додаткова [28; 30; 37; 40]

Семінар проводиться як групова презентація: спільно підготовлена усна доповідь за однією із запропонованих тем. Крім того, вона сприяє набуттю навичок командної роботи і колаборативного та кооперативного навчання. Для підготовки формуються групи студентів по 3–4 особи в кожній. Як тема презентації звичайно, пропонується ключова проблема семінару.

Формат презентації вибирають самі члени групи. Кожний член групи виступає 7–8 хв і оцінюється незалежно від інших груп. Від студентів кожної групи очікується кооперативна робота при підготовці групової презентації і її реалізації в аудиторії. Учасники презентації відповідальні за організацію дискусії під час семінару, на якому реалізується презентація. Від слухачів очікується активна участь в обговоренні питань, а також її аргументовані критичні оцінки.

Структура презентації:

- резюме основних ідей;
- виклад ключових положень і питань для обговорення на занятті;
- коротка характеристика методів підтвердження цих положень;
- критичний аналіз позицій, що представляються.

Практичні заняття

Практичне заняття — форма навчального заняття, за якої викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування. Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення зі студентами, вирі-

шення завдань з їх обговоренням, перевірку результатів, оцінювання. Оцінки, отримані студентом за окремі практичні заняття, враховуються у підсумковому оцінюванні з даної навчальної дисципліни.

Для проведення практичних робіт група може ділитися на кілька підгруп, кожна з яких виконує одну практичну роботу. Іноді рекомендується виконання практичної роботи за індивідуальним завданням, яке видає викладач.

До початку проведення роботи кожний студент отримує інструкції з практичної роботи, які включають ціль роботи, основні теоретичні положення, схему виконання роботи, тести, а також відповідну обробку результатів вимірювання та оформлення і захист роботи й отримання відповідної оцінки. Захистити практичні роботи необхідно в терміни вивчення відповідного модуля згідно з навчально-методичною картою дисципліни. У разі невчасного відпрацювання студент не атестується за відповідним модулем.

До теми 5. *Практичне заняття 1.* Діагностика стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях. Використання методики Томаса для самодіагностики стратегій поведінки в конфлікті.

До теми 6. *Практичне заняття 2.* Контроль емоцій у конфлікті.

Практичне засвоєння техніки впливу на емоційний стан партнера (“віддзеркалення почуттів”), а також технік регуляції власного емоційного стану.

До теми 7. *Практичне заняття 3.* Таблиця. Аналіз організаційних конфліктів.

Роздатковий матеріал

Функції, спрямованість і наслідки організаційно-управлінських конфліктів

Функції конфліктів	Спрямованість і наслідки конфліктів	
	позитивні	негативні
1	2	3
Інтеграція персоналу	Розрядка напруженості в міжособистісних і міжгрупових стосунках; узгодження індивідуальних і колективних інтересів; утворення і консолідація формальних і неформальних груп; поглиблення та стабілізація загальних інтересів	Дезорганізація і порушення балансу інтересів між особами, групами; формування негативного відношення до справи і організації; бажання отримати вигоду для себе і за рахунок інших; егоїзм, анархія

1	2	3
Активізація соціальних зв'язків	Надання взаємодії більшої динамічності і мобільності; посилення узгодженості у досягненні мети, функціонального і соціального партнерства	Неузгодженість у діях людей, зайнятих однією справою; послаблення взаємної зацікавленості в загальному успіху; перешкоди на шляху до співпраці
Сигнали про вогнище соціальної напруженості	Поява нерозв'язаних проблем та зниження ефективності праці; недоліки в умовах і охороні праці; реалізація потреб, інтересів і цінностей колективу	Невдоволення діями адміністрації; протест проти зловживань окремих осіб; невдоволення працею
Інновації, сприяння творчій ініціативі	Зростання активності і мотивації до праці; стимулювання росту кваліфікації; сприяння творчості, новим та оптимальним рішенням	Утворення додаткових перешкод у праці і соціальній активності; відсутність ділового настрою, ентузіазму та творчої ініціативи; уникнення альтернативних рішень
Трансформація ділових стосунків	Формування здорового соціально-психологічного клімату; позитивного відношення до праці і ділова підприємливість; підвищення рівня взаємної довіри	Погіршення морально-психологічної атмосфери; ускладнення встановлення ділових стосунків та партнерської співпраці
Інформація про організацію і її персонал	Підвищення рівня обізнаності робітників про положення справ в організації; знаходження сфер співробітництва	Зростання нетовариської поведінки; ухилення від співпраці; перешкоди діалогу, обміну думками
Профілактика протиборств	Регулювання розбіжностей на взаємній основі; послаблення конфронтації в соціально-трудових стосунках	Зростання напруженості і ворожнечі; ухилення від процедур узгодження

Аналіз запропонованих конфліктних ситуацій з метою діагностики конфлікту (тип конфлікту і механізм його розвитку, фрустровані потреби опонентів, оптимальне вирішення конфлікту, можливі наслідки конфлікту).

До теми 8. *Практичне заняття 4.* Діагностика фрустрованих потреб. Використання методики Розенцвейга для діагностики фруст-

рованих потреб і моделювання оптимального виходу з конфліктної ситуації.

По́зааудиторна самостійна робота студентів

Реферат (від лат. *referrer* — доповідати, повідомляти) це — письмова робота обсягом 10 — 18 друкованих сторінок, виконувана студентом протягом тривалого терміну (від одного тижня до місяця). Реферат характеризується коротким, точним викладом сутності питання, теми на основі однієї або кількох книг, монографій чи інших першоджерел і включає основні фактичні зведення і висновки з розглянутого питання.

Пам'ятка студентеві:

- визначте об'єкт і мету;
- виберіть відповідну літературу;
- опрацюйте джерела і зробіть робочі стислі помітки, закладки в книжці;
- складіть план відповідно до вказаного обсягу реферату;
- оформіть вступ;
- сформулюйте основні положення;
- дайте основні висновки, узагальнення та рекомендації;
- під час усного виступу краще розповідати, а не читати реферат: для цього треба скласти розгорнутий план-коспект на 2-4 сторінки;
- під час написання реферату потрібно враховувати особливості наукового стилю мовлення;
- щоб реферат був змістовним, необхідно використати 10–20 джерел

Крім стислого викладу прочитаної літератури, у рефераті має бути аргументована власна точка зору студента з розглянутого питання. Тему реферату може запропонувати викладач або обрати сам студент, узгодивши її з викладачем. У рефераті необхідно розгорнути аргументи, міркування, порівняння.

Матеріал подається не стільки у розвитку, скільки у формі констатації або опису. Зміст літературних джерел викладається об'єктивно: якщо у первинному документі головна думка сформульована недостатньо чітко, у рефераті вона має бути конкретизована і виділена.

Структура реферату. Загальний обсяг реферату 15–20 сторінок. Титульна сторінка заповнюється за єдиною формою і містить назву реферату, дисципліни, курсу, шифр групи, повністю прізвище, ім'я і по батькові. На другій сторінці наводиться зміст, у якому зазначені назви всіх розділів (пунктів плану) реферату з указанням номерів

сторінок. Вступ має бути обсягом 1,5–2 сторінки. Основна частина реферату може мати одну або кілька глав, що складаються з розділів, і містить осмислений і логічний виклад головних положень і ідей, знайдених у літературі. У тексті обов'язкові посилання на першоджерела. У разі, цитування або використання неординарної думки, ідеї, висновків, наведення фактичного матеріалу, таблиць, схем ілюстрацій — обов'язково робиться посилання на автора.

У висновку містяться підсумки, відзначається виконання завдань і досягнених цілей, сформульованих у вступі.

У списку літератури вказується реально використана для написання реферату література. Список складається відповідно до правил бібліографічного опису.

Роботу над рефератом можна умовно поділити на три етапи. Перший починається з пошуку джерел. На цьому етапі потрібно згадати, як працювати з енциклопедіями й енциклопедичними словниками; як працювати із систематичними й алфавітними каталогами бібліотек; як оформляти список літератури.

Залежно від результатів ознайомлювального читання вибирається подальший спосіб роботи. Якщо для вирішення поставлених завдань потрібне вивчення деяких фрагментів тексту, то використовується метод вибіркового читання. Обрані фрагменти або весь текст (якщо він цілком має відношення до теми) вимагають вдумливого, неквапливого читання з проробленням матеріалу. Таке читання припускає виділення: 1) головного у тексті; 2) основних аргументів; 3) висновків. Особливу увагу варто звернути на аргументацію авторів.

Необхідно також проаналізувати, які з тверджень автора носять проблематичний, гіпотетичний характер і виявити нез'ясовані питання. Підготовчий етап роботи завершується створенням конспектів, що фіксують основні тези й аргументи.

Стиль тексту реферату пов'язаний із розкриттям теми. Всі тексти поділяються на тексти-констатації і тексти-міркування. Текст-констатація містить результати ознайомлення з предметом і фіксує стійкі і безсумнівні судження. У текстах-міркуваннях одні думки впливають з інших, деякі ставляться під сумнів, дається оцінка, висуваються різні припущення.

Матеріал у тексті викладається за визначеним планом, що дає можливість контролювати порядок розташування частин тексту.

Особливості стилю реферату. Для написання реферату використовується науковий стиль, який характеризується використанням

таких конструкцій: “предметом подальшого розгляду є...”; “зупинимося на аналізі...”; “ця діяльність може бути визначена як...”; “з іншого боку, варто зауважити, що...”; “це твердження припускає, що...”.

При перевірці реферату викладачем оцінюються:

- знання й уміння на рівні вимог стандарту конкретної дисципліни: знання фактичного матеріалу, засвоєння загальних уявлень, понять, ідей;

- реалізація мети і завдань дослідження (новизна й актуальність поставлених у рефераті проблем, правильність формулювання мети, визначення завдань дослідження, правильність вибору методів рішення завдань і реалізації мети; відповідність висновків поставленій меті, переконливість висновків;

- ступінь обґрунтованості аргументів і узагальнень (повнота, глибина, всебічність розкриття теми, логічність і послідовність викладу матеріалу, коректність аргументації і системи доказів, характер і вірогідність прикладів, ілюстративного матеріалу, широта кругозору автора, наявність знань інтегрованого характеру, здатність до узагальнення);

- якість і цінність отриманих результатів (ступінь завершеності реферативного дослідження, спірність або однозначність висновків);
- використання літературних джерел.

Теми рефератів

1. Гендерні особливості поведінки в конфлікті.
2. “Конфліктні особистості”: тактики взаємодії.
3. Теорія внутрішньогрупових конфліктів К. Левіна.
4. Ситуативна концепція М. Дейча.
5. Конструктивна роль організаційних конфліктів.
6. Концепція втручання в роботах Т. М. Дридзе.
7. Особливості інноваційних конфліктів.
8. Основні концепції і структура сучасної конфліктології.
9. Провідні школи, науково-дослідні і навчальні центри конфліктології в США, Європі.
10. Соціоструктурна і функціональна зумовленість конфліктності.
11. Соціальна напруженість, соціальна криза і соціальний конфлікт.
12. Місце і роль конфліктності в розвитку нерівноважних систем.

13. Соціальний конфлікт і необоротні соціальні зміни.
14. Поняття і основні принципи конфліктного менеджменту.
15. Поняття конфліктного медіаторінга. Стратегія і моделі посередництва в конфлікті.
16. Поняття етнополітичного конфлікту.
17. Етнополітологічний напрям сучасної конфліктології.
18. Основні етапи розвитку етнополітичного конфлікту.
19. Шляхи і способи попередження, і врегулювання конфліктних відносин.
20. Функції конфлікту. Технологія використання виявлених функцій конфлікту в діяльності соціолога і психолога.
21. Поняття суб'єкта конфліктних відносин. Суб'єкт, учасник, сторона, посередник у конфлікті.
22. Технологія визначення структурних елементів конфлікту.
23. Поняття і методологія класифікації конфліктів.
24. Етнічний сепаратизм, екстремізм і тероризм як конфліктогенний фактор.
25. Методологічні проблеми аналізу етнічних і національних конфліктів.
26. Конфлікт як процес. Динаміка і логіка розвитку конфліктних відносин.
27. Роль і значення норм і традицій, установ і організацій в розвитку соціально-психологічних конфліктів.
28. Основні теоретичні концепції сучасної конфліктології.
29. Конфлікти XXI століття. Конфліктогенні загрози і виклик глобалізації.

Література: основна [2; 7–9; 11; 13–16; 18–21; 24; 31; 35];
додаткова [2; 3; 13; 14; 16–19; 29; 30; 32; 36; 42; 44–47]

Контрольні роботи (заочна форма навчання)

Контрольні роботи виконуються відповідно до програми курсу. Ціллю виконання контрольних робіт є закріплення теоретичного матеріалу і засвоєння навичок практичного використання отриманих знань. Перед виконанням контрольної роботи потрібно опрацювати рекомендовану літературу. Обсяг контрольної роботи 10 – 20 сторінок. Виконується на підшитих аркушах формату А4 (210×297 мм). Титульна сторінка містить назву контрольної роботи, дисципліни, курсу, шифр групи, повністю прізвище, ім'я і по батькові. Друга

сторінка містить зміст з зазначенням тем, які розбиваються на окремі пункти, і номери сторінок, що вказують їх початок.

Кожний пункт викладається стисло, змістовно і відображає сутність сформульованого питання. Текст може містити схеми, рисунки, графіки. Робота закінчується переліком використаної літератури: список посилань повинен бути оформлений відповідно до зазначеного зразка. Остання сторінка містить дату і особистісний підпис студента. Для поміток рецензента залишаються поля.

За виконанням контрольним завданням відповідно до навчально-методичної карти дисципліни викладач проводить співбесіду із студентом. Здача контрольної роботи проводиться по модульно. Кожна робота розраховується на певний рівень знань. Самостійність виконання контрольної роботи забезпечується її багатоваріантністю.

Перевірка контрольних робіт і оцінювання її результатів включає аналіз роботи, типових помилок, відзначаються кращі роботи. Крім того, в кожній роботі викладач робить помітки і зауваження. Робота не може бути не зарахована:

- якщо не дано 60 % правильних відповідей;
- якщо роботу здано невчасно;
- якщо роботу виконано неакуратно і написано нерозбірливо.

Якщо контрольна робота не зарахована, то вона повертається студенту разом із зауваженнями. Повторно виконана робота надсилається рецензентові. Якщо контрольна робота зарахована із зауваженнями рецензента, то студент повинен дати на них правильні відповіді під час здачі наступної контрольної роботи.

Теми контрольних робіт

1. Основні етапи становлення і розвитку конфліктології.
2. Соціологічні і психологічні підходи до теорії конфлікту.
3. Гендерний аспект конфліктології.
4. Види і характеристика основних конфліктів.
5. Динаміка конфлікту.
6. Ігрові методи як спосіб вирішення конфліктів у школярів.
7. Джерела конфліктів.
8. Конструктивна поведінка в конфлікті.
9. Конфлікт і його структура.
10. Конфлікт як тип важких ситуацій.

11. Конфлікти між керівниками і підлеглими.
12. Маніпулятивна поведінка в конфлікті.
13. Методи вирішення конфліктів.
14. Основні стилі поведінки в конфліктній ситуації.
15. Основи спілкування з важкими людьми.
16. Особливості конфліктних стосунків у старшокласників.
17. Особливості конфліктів у дитячо-батьківських стосунках і їх профілактика.
15. Особливості конфліктів у трудових колективах і способи їх вирішення.
16. Особливості педагогічних конфліктів.
17. Особливості роботи психолога з міжособистісними конфліктами.
18. Відзеркалення конфліктів у мистецтві і засобах масової інформації.
19. Переговори як спосіб конструктивного вирішення конфліктів.
20. Поняття “конфлікт” у зарубіжних і вітчизняних дослідженнях.
21. Посередницька діяльність у конфлікті.
22. Принципи формування безконфліктних стосунків.
23. Профілактика внутрішньоособистісних конфліктів.
24. Профілактика конфліктних стосунків в учнівських колективах.
25. Психологічна напруженість, її роль і значення в конфлікті.
26. Психологічна допомога у вирішенні подружніх конфліктів.
27. Психологічні особливості конфліктної особистості.
28. Психологічні умови успіху на переговорах.
29. Робота психолога зі своїми особистими конфліктами.
30. Вирішення конфлікту.
31. Саморегуляція психічного стану як спосіб виходу з конфлікту.
32. Сімейні конфлікти і способи їх вирішення.
33. Соціальна напруженість і методи її регулювання.
34. Соціальні конфлікти і шляхи їх регулювання.
35. Стратегії і тактики конфліктної взаємодії.
36. Техніки вирішення конфліктних ситуацій.
37. Техніки ефективного спілкування в конфліктній ситуації.
38. Типи захисної поведінки в конфлікті.
39. Трансактний аналіз конфліктів.
40. Функції конфлікту.

Метод роботи — аналіз різних теорій і концепцій конфлікту.

Література: основна [7; 9; 16; 18; 19; 22;23; 27; 30; 33];
додаткова [2; 3; 13 — 16; 18; 19; 24–26; 28; 30; 33; 36–38]

Самостійна наукова робота

Завдання для самостійної роботи: написати статтю на тему “Шляхи і способи попередження і врегулювання конфліктних відносин” — закінченого і логічно цільного добутку, присвяченого конкретній проблемі.

Текст оформлюється за таким планом:

- постановка проблеми у загальному вигляді, її зв’язок з науковими і практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання проблеми. Виявлення невирішених аспектів проблеми;
- формулювання мети статті;
- методика та організація дослідження;
- результати дослідження та їх обговорення;
- текст обов’язково має завершуватися чітко сформульованими висновками;
- бібліографія, графіки та інший ілюстративний матеріал оформлює за тими самими правилами, що й у списку літературних джерел.

Пам’ятка студентіві.

Особливості стилю наукової роботи. Необхідність наголошення на цьому важливому, хоча, на перший погляд, абсолютно очевидному аспекті наукової праці викликана тим, що надто часто студенти, які займаються науковою проблематикою, використовують публіцистичний стиль. Змішання стилів невиправдане, оскільки створення якісного інтелектуального продукту, який претендує називатися науковим, не може асоціюватися з публіцистичністю у будь-якій її формі. Публіцистика і наука — це дві повноцінні, важливі для суспільного розвитку, але різні сфери інтелектуального самовираження.

Тому чимало з тих прийомів і форм, які застосовує публіцистика для досягнення своїх цілей (емоційність, прагнення вплинути на підсвідомість, використання метафор та інших образних засобів, можливість жонгливання вибірковими чи запозиченими із контексту аргументами тощо) в жодному випадку не можуть бути використані при науковому поданні матеріалу.

Отже, слід чітко та однозначно орієнтуватися на загальноновизнані наукові стандарти рівня аргументованості та стилю викладення матеріалу. При цьому треба пам'ятати, що:

- у роботі не можна використовувати бездоказових тез та концепцій;
- усі ідеї мають знаходитися в закономірному та обґрунтованому взаємозв'язку;
- автор намагається досягнути максимальної об'єктивності в пошуку наукової істини, вільної від тиску ідеології та емоцій.

Контроль самостійної роботи студентів

Оцінювання ефективності виконання завдань із самостійної роботи студентів контролюється:

- під час лекцій — контроль знань та умінь студентів засвоєних у розрізі інших курсів;
- контроль здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи;
- модульний контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання на певному освітньому (кваліфікаційному) рівні або на окремих його завершених етапах.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Сутність конфлікту, об'єкт і предмет конфліктології.
2. Роль конфліктів у розвитку людини і суспільства.
3. Проблема конфліктності на тваринному світі.
4. Еволюція уявлень про конфліктність у людському суспільстві.
5. Проблеми конфліктології в зарубіжній психології.
6. Функції конфлікту.
7. Основні цілі і завдання конфліктології.
8. Роль конфліктів у розвитку людини і суспільства.
9. Теорія К. Лоренца і її значення для розвитку сучасних конфліктологічних ідей.
10. Еволюція уявлень про конфліктність у людському суспільстві.
11. Проблеми конфліктології в зарубіжній психології. Періодизація історії вітчизняної конфліктології.
12. Поведінка людини у важких ситуаціях.
13. Основні типи конфліктів. Проблеми класифікації конфліктів.

14. Об'єктивні і суб'єктивні чинники виникнення конфліктів.
15. Конфлікти в різних сферах людських взаємин.
16. Соціологічні теорії конфліктів (К. Маркс, М. Вебер, Р. Зіммель, Р. Дарендорф, Л. Козер).
17. Становлення конфліктології як науки (Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, П. Лавров, Н. Михайлівський, М. Бакунін).
18. Конфлікт і конфліктна ситуація в сучасних теоріях (Т. Парсонс, Д. Морено, Л. Козер та ін.).
19. Основні психологічні підходи до розуміння і інтерпретації конфліктів (К. Левін, М. Дрейч, К. Хорні, Е. Берн, І. Р. Лінкольн)
20. Соціально-філософські передумови становлення теорії конфліктів.
21. Визначення соціального конфлікту і його структура. Соціологічні теорії конфліктів (К. Маркс, М. Вебер, Р. Зіммель, Р. Дарендорф, Л. Козер).
22. Становлення конфліктології як науки. Е. Дюркгейм про конфлікти.
23. Конфліктологічні теорії Т. Парсонса. П. Лаврова, Н. Михайлівського, М. Бакуніна та ін.
24. Конфлікт і конфліктна ситуація в сучасних теоріях.
25. Функціональна теорія (Т. Парсонс), теорії соціальних груп (Д. Морено), теорії конфліктного функціоналізму (Л. Козер), діалектична теорія конфлікту.
26. Ключові положення теорій конфлікту К. Маркса, Г. Зіммеля, Р. Дарендрофа.
27. Основні психологічні підходи до розуміння і інтерпретації конфліктів.
28. Конфлікт в теорії К. Левіна.
29. Конфлікт як несумісність когнітивних систем у когнітивній концепції конфлікту (М. Дрейч).
30. Сутність поняття “конфлікт” у світлі психоаналітичних уявлень (К. Хорні, Е. Берн).
31. Причини виникнення конфліктів за І. Р. Лінкольном: інформаційний, структурний, цілісний, поведінковий фактори, фактор стосунків тощо.
32. Рівні вияву конфліктів: емоційний, когнітивний, поведінковий, регулятивний, комунікативний.
33. Конфліктологія як науково-прикладна галузь знання.
34. Поняття конфлікту в різних соціально-психологічних школах.

35. Межі конфлікту. Функції конфлікту. Роль третіх осіб у розвитку конфлікту.
36. Функції конфліктів у суспільстві. Функціональні і дисфункціональні наслідки конфліктів.
37. Основні типології конфліктів. Типологія за сферами. Інші типології конфліктів.
38. Класифікація конфліктів за джерелом виникнення, за змістом, за значущістю, за типом розв'язання, за формою виявлення, за типами стосунків, за наслідками.
39. Об'єктивна ситуація суперечності як основа типології конфлікту (Л. Козер, Р. Снайдер).
40. Класифікація конфліктів за критеріями реальності (М. Дейч).
41. Теоретичні розробки К. Томаса.
42. Концепції депривації. Конфлікт інтересів і цінностей.
43. Основні учасники конфліктів: протиборчі сторони, підбурювачі, посередники.
44. Роль третіх осіб у розвитку конфлікту.
45. Функції конфліктів у суспільстві.
46. Функціональні і дисфункціональні наслідки конфліктів.
47. Структура конфлікту (за Л. А. Петровською).
48. Пізнавальний, емоційний, вольовий і мотиваційний компоненти у структурі конфлікту (за Г. В. Пономарьовим).
49. Широке і вузьке розуміння управління конфліктом.
50. Модель процесу управління конфліктом.
51. Методи управління конфліктом.
52. Карта кроків щодо вирішення конфлікту.
53. Агенти вирішення конфлікту.
54. Стратегія втручання третьої сторони у стадії конфлікту.
55. Стратегія управління конфліктом і варіанти результатів.
56. Структура розвитку соціального конфлікту.
57. Види конфліктів за комунікативною спрямованістю.
58. Механізми викривлення інформації.
59. Суб'єктивність оцінки міжособистісних стосунків за Д. Майерсом.
60. Конфлікт ролей, конфлікт "інтересів", конфлікт "бажань".
61. Стадії розв'язання міжособистісного конфлікту за Л. А. Петровською.
62. Роль символів перемоги у вирішенні конфліктів.
63. Адекватні способи вирішення соціальних конфліктів.
64. Причини виникнення конфліктів у групі. Види внутрішньогрупових конфліктів.

65. Теорії внутрішньогрупових конфліктів К. Левіна, М. Дейча, Р. Ф. Бейлза, Г. М. Ньюкома, Дж. Морено та ін.
66. Групові норми і оцінювання як причина формування конфлікту.
67. Конфліктність і рівні розвитку групи (Л. І. Уманський, А. В. Петровський, Н. Н. Обозов).
68. Шляхи розв'язання внутрішньогрупового конфлікту.
69. Конфлікт і його значення в менеджменті (Ф. Тейлор, Е. Мейо, П. Друкер).
70. Способи вирішення конфліктів (Р. Фішер, І. Юрі).
71. Визначення "конфліктних" осіб у колективі.
72. Особливості міжгрупової взаємодії.
73. Причини виникнення міжгрупових конфліктів: феномен міжгрупової ворожості та інгрупового фаворитизму.
74. Конфлікт і криза в міжнародних відносинах.
75. Вирішення міжнародних конфліктів.
76. Міжнародно-політична криза як фаза конфлікту.
77. Структура кризи. Учасники кризи, їх характеристики.
78. Технологія консенсусу і компромісу.
79. Метод принципів переговорів: стратегія і тактика (Р. Фішер, С. Браун).
80. Поняття структури етнічного конфлікту. Сучасні концепції етноконфліктології.
81. Соціетальні і соціально-психологічні концепції Р. Левіна і Д. Кемпбелла.
82. Структурні і психокультурні концепції М. Роса і Дж. Ротмана.
83. Поняття соціально-психологічного конфлікту. Л. Козер про соціальний конфлікт.
84. Сучасні погляди на причини соціально-психологічних конфліктів. Невротичні стани і їх наслідки.
85. Управління нейтралізацією стресів. Індивідуальна стратегія і тактика стресостійкої поведінки.
86. Конфліктостійкість як вид психологічної стійкості.
87. Динаміка розвитку сімейних конфліктів. Форми вияву подружніх конфліктів.
88. Природа подружніх конфліктів, їх класифікація, функції.
89. Фактори стабільності сім'ї та їх вплив на сімейні конфлікти за В. Сатір.
90. Основні способи врегулювання сімейних конфліктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Конфліктологія*/ Под ред. А. С. Кармина. — СПб: Лань, 1999. — 448 с.
2. *Конфліктологія*: Підручник / Л. М. Герасіна, М. І. Панов, Н. П. Осіпова та ін.; Ред. Л. М. Герасіна, М. І. Панов — Х.: Право, 2002. — 256 с.
3. *Основы конфликтологии*: Учеб. пособие / Под ред. В. Н. Кудрявцева. — М.: Юристъ, 1997. — 196 с.; *Анциупов А. Я.* Конфліктологія/ А. Я. Анциупов, А. И. Шипилов. — 3-е изд. — СПб.: Питер, 2007. — 496 с.
4. *Анциупов А. Я.* Введение в конфликтологию: Как предупреждать и разрешать межличностные конфликты: Учеб. пособие / А. Я. Анциупов, А. А. Малышев. — К.: МАУП, 1996. — 104 с.
5. *Анциупов А. Я.* Словарь конфликтолога/ А. Я. Анциупов, А. И. Шипилов. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2006. — 528 с.
6. *Бандурка А. М.* Конфліктологія: Учеб. пособие для вузов / А. М. Бандурка, В. А. Друзь. — Харьков: Ун-т внутренних дел, 1997.
7. *Вишнякова Н. Ф.* Конфліктологія. — 2-е изд. — Минск: Университетское, 2002. — 246 с.
8. *Ворожейкин И. Е.* Конфліктологія: Учебник / И. Е. Ворожейкин, А. Я. Кибанов, Д. К. Захаров. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 224 с.
9. *Гірник А.* Конфлікти: структура, ескалація, залагодження/ А. Гірник, А. Бобро. — 2-ге вид. — К.: Основи, 2004. — 172 с.
10. *Громова О. Н.* Конфліктологія: Курс лекцій. — М.: Ассоциация авторов и издателей "ТАНДЕМ", ЭКМОС, 2000. — 320 с.
11. *Дмитриев А. В.* Конфліктологія: Учеб. пособие. — М.: Гардарики, 2000. — 320 с.
12. *Дуткевич Т. В.* Конфліктологія з основами психології управління: Навч. посіб. — К.: ЦНЛ, 2005. — 456 с.
13. *Емельянов С. М.* Практикум по конфликтологии. — СПб.: Питер, 2000. — 368 с.
14. *Емельянов С. М.* Практикум по конфликтологии. — 3-е изд., доп. и перераб. — СПб.: Питер, 2004. — 400 с.
15. *Емельянов С. М.* Теория и практика связей с общественностью: Вводный курс. — СПб.: Питер, 2005. — 240 с.

16. *Зеркин Д. П.* Основы конфликтологии: Курс лекций. — Ростов н/Д.: Феникс, 1998. — 480 с.
17. *Иванов В. М.* Юридична конфліктологія: Навч. посіб./ В. М. Иванов, О. В. Иванова. — К.: МАУП, 2004. — 224 с.
18. *Ишмуратов А. Т.* Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів. — К.: Наук. думка, 1996. — 189 с.
19. *Козырев Г. И.* Введение в конфликтологию: Учеб. пособие. — М.: Владос, 2001. — 175 с.
20. *Козырев Г. И.* Введение в конфликтологию: Учеб. пособие. — М.: Владос, 1999. — 175 с.
21. *Колесов Д. В.* Общественная роль деления и проблема конфликтов // Мир психол. — 2005. — № 2. — С. 35–46.
22. *Кормич Л. I.* Культурологія (історія і теорія світової культури ХХ століття): Навч. посіб./ Л. I. Кормич, В. В. Багацький. — 3-те вид. — Х.: Одиссей, 2004. — 304 с.
23. *Крам Ф. Т.* Управление энергией конфликта. Как превратить работу в творчество / Ред. А. А. Стативка. — М.: Аст; РЕФЛ-бук, 2000. — 288 с.
24. *Мальшев К. Б.* Психология управления: Науч.-метод. пособие для вузов. — М.: ПЕРСЭ, 2000. — 144 с.
25. *Марков Г. Н.* Справочник по конфликтологии, общению, менеджменту. — СПб.: Альфа, 2000. — 174 с.
26. *Мацієвський Ю.* Етнічний конфлікт — вивчений феномен? // Політ. менеджмент. — 2006. — № 4. — С. 108–123.
27. *Мацієвський Ю.* Теоретичні аспекти аналізу суспільних конфліктів: множинність концептуальних підходів // Людина і політика. — 2004. — № 3. — С.115–129.
28. *Пайгунова Ю. В.* Тезисы итоговой научно-практической конференции студентов и преподавателей КГФЭИ // Журн. приклад. психол. — 2002. — № 6. — С.29.
29. *Пирен М. I.* Конфліктологія: Підручник. — К.: МАУП, 2003. — 360 с.
30. *Примуш М. В.* Конфліктологія: Навч. посіб. — К.: Професіонал, 2006. — 288 с.
31. *Самоукина Н.* Психология профессиональной деятельности. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2003. — 224 с.
32. *Скибицька Л. I.* Конфліктологія: Опорний конспект лекцій. — К.: КДТЕУ, 1999. — 123 с.

33. *Цой Л. Н.* Конфликтология: от теории к практике // Мир психол. — 2005. — № 2. — С.47–63.
34. *Цюрупа М. В.* Основы конфликтологии та теорії переговорів: Навч. посіб. — К.: Кондор, 2004. — 172 с.

Додаткова

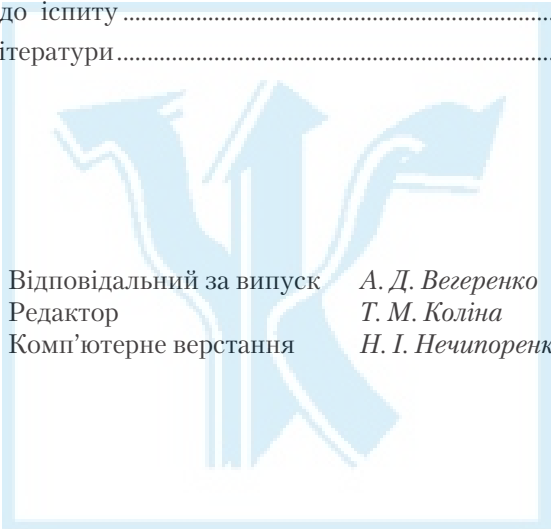
1. *Бабієва А.* Політичне насилля: теоретичний аспект // Політ. менеджмент. — 2005. — № 5. — С. 161–168.
2. *Багацький В. В.* Культурологія. Історія і теорія світової культури ХХ століття: Навч. посіб./ В. В. Багацький, Л. І. Кормич. — К.: Кондор, 2004. — 304 с.
3. *Бандурка А. М., Друзь В. А.* Конфликтология. — Харьков, 1997.
4. *Батулин И. Ю.* Формы работы с конфликтами и методы их решения // Упр. конкурентоспроможністю в умовах глобалізації. — 2003. — Вип.10. — С.168–172.
5. *Беззубко Л.* Теория и практика разрешения трудовых конфликтов: Монография/ Л. Беззубко, А. Головка, А. Кирнос. — Луганск: ЛФДонГАСА, 2002. — 220 с.
6. *Гірник А. М.* Як досягати успіху у переговорах. — Хмельницький, 1992.
7. *Гірник А.* Конфліктологічна експертиза: від мистецтва до технології // Соц. психол. — 2004. — № 2. — С. 100–110.
8. *Гірник А.* Конфліктологічна експертиза: теорія і методика // Соц. психол. — 2005. — № 2. — С.175–178.
9. *Грановская Р. М.* Конфликт и творчество в зеркале психологии. — М.: Генезис, 2002. — 573 с.
10. *Гришина Н. В.* Я и др. Общение в производственном коллективе. — Л., 1990.
11. *Джерелиевская М.* Наука поиска согласия: интеграция усилий // Упр. персоналом. — 2005. — № 16. — С.73–76.
12. *Довгань Н.* Методи управління конфліктами, роль керівника у профілактиці конфліктів // Вісн. Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. — 2002. — № 4. — С. 223–228.
13. *Довгань Н.* Теоретичні засади конфліктів у державному управлінні // Упр. сучасним містом. — 2004. — № 10–12. — С. 50–55.
14. *Донченко Е. А., Титаренко Т. М.* Личность, конфликт, гармония. — К., 1987.
15. *Дружинин В. В., Конторов Д. С., Конторов М. Д.* Введение в теорию конфликта. — М., 1989.

16. *Ершов А. А.* Личность и коллектив (межличностные конфликты в коллективе, их разрешение). — Л., 1976.
17. *Зшерт В., Лат Л.* Руководитель без конфликтов: Пер. с нем. — М., 1990.
18. *Карамушка Л. М.* Шляхи попередження і подолання конфліктів у закладах освіти. — К., 1993.
19. *Кириллина В.* Гендерный конфликт в условиях социально-политической трансформации российского общества // Прикладная психол. и психоанализ. — 2004. — № 2. — С. 69–79.
20. *Киссе А.* Новітні концепції етнічного конфлікту: Сутність і типологія // Політ. менеджмент. — 2005. — № 1. — С. 14–23.
21. *Коноваленко М.* Знакомьтесь: конфликт // Упр. персоналом. — 2004. — № 3. — С. 73–76.
22. *Коновалов В. В.* Конфликт: Житейские истории. — Л.: Лениздат, 1988. — 191 с.
23. *Конфлікт і логіка людського розвитку* / М. О. Свірень, С. А. Болсун, М. М. Петренко, В. Т. Солодков // Соц.-психол. пробл. вдосконалення упр. діяльності. — 2002. — Вип. 4. — С. 88–90.
24. *Корнелиус К., Фейр Ш.* Выиграть может каждый. Как разрешать конфликты: Пер. с англ. — М., 1992.
25. *Кричевский Р. Л.* Если Вы руководитель. — М., 1993.
26. *Крюкова Е.* Уроки конфликтологии // Служба кадров. — 2004. — № 2. — С. 61–65.
27. *Мадіссон В.* Правова конфліктологія та юридичний конфлікт у приватних правовідносинах // Право України. — 2003. — № 9. — С. 39–44.
28. *Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф.* Основы менеджмента: Пер. с англ. — М., 1992.
29. *Моргунов Е.* Бизнес-конфликтология/ Е. Моргунов, Н. Рязанова // Упр. персоналом. — 2005. — № 16. — С. 9–72.
30. *Обозов Н. Н.* Психология конфликта и способы его разрешения. — Л., 1991.
31. *Обозов Н. Н., Лекин Г. Е.* Психология работы с людьми. — 4-е изд., перераб. — К.: МАУП, 1998.
32. *Пірен М. І.* Конфлікт і управлінські ролі. Соціальнопсихологічний аналіз. — К., 2000.
33. *Пірен М. І.* Основы конфліктології. — К., 1997.
34. *Пірен М. І.* Деонтологія конфліктів та управління. — К.: Вид-во УЛДУ, 2001.

35. *Романова Е. С., Гребенников Л. Р.* Механизмы психологической защиты. Генезис, функционирование, диагностика. — Мытищи, 1996.
36. *Рыбакова М. М.* Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе. — М., 1991.
37. *Сатир В.* Как строить себя и свою семью. — М., 1992.
38. *Середницька І.* Стресостійкість як спосіб попередження конфліктів у студентської молоді // Пед. думка. — 2005. — № 4. — С. 20–24.
39. *Сицінський А. С.* Конфлікти в управлінській діяльності та шляхи їх вирішення // Статистика України. — 2004. — № 1. — С. 47–50.
40. *Станкин М.* Разрешение конфликта не всегда устраняет причины, его порождающие // Служба кадров. — 2004. — № 12. — С. 29–33.
41. *Технології роботи організаційних психологів: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядипломної освіти / За наук. ред. Л. М. Карамушки.* — К.: Фірма “ІНКОЛС”, 2005. — 366 с.
42. *Тимофеева Л. Н.* Конфликты оппозиции с властью: психологические аспекты // Мир психол. — 2005. — № 2. — С. 85–92.
43. *Фишер Р., Браун С.* Путь к единению, или От переговоров — к тесному взаимодействию: Пер. с англ. — М., 1992.
44. *Фишер Р., Юри Й.* Путь к согласию, или переговоры без поражения: Пер. с англ. — М., 1990.
45. *Швальбе Б., Швальбе Х.* Личность, карьера, успех. Психология бизнеса. — М., 1993.
46. *Шейнов В. П.* Конфликты в нашей жизни. — Минск, 1997.
47. *Шепель В. М.* Настольная книга бизнесмена и менеджера. — М., 1992.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Сучасні теорії конфліктології”	4
Зміст самостійної роботи студентів з дисципліни “Сучасні теорії конфліктології”	4
Методичні рекомендації щодо семінарських, практичних занять і контрольної роботи	24
Питання до іспиту	38
Список літератури.....	42

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *Т. М. Коліна*
Комп'ютерне верстання *Н. І. Нечипоренко*

Зам. № ВКЦ-3667

Підп. до друку 11.11.2008. Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк
офсетний.

Ум. друк. арк. 2,73. Обл.-вид. арк. 2,76. Наклад 30 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р*